

Конвенција о правима особа са инвалидитетом

Општи коментар бр. 7 (2018) о учешћу особа са инвалидитетом, укључујући и децу са инвалидитетом, путем њихових репрезентативних организација, у имплементацију и мониторинг Конвенције*

Оригинални документ:
на енглеском језику

Дистрибуција: Општа
9. новембар 2018. год.

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И
МАЊИНСКА ПРАВА
И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ

* Који је Комитет усвојио на својој двадесетој седници (27. август – 21. септембар 2018).

Издавач: Каритас Србије
Уредница: Љупка Михајловска
Дизајн и техничка припрема: Душан Перић
Превод: CAMIDUS

Београд, 2024.

**#ЕУ
ЗА ТЕБЕ**

Документ је преведен и објављен
уз финансијску подршку Европске уније.

<u>I. Увод</u>	1
<u>II. Нормативни садржај чланова 4 (3) и 33 (3)</u>	3
<u>III. Обавезе држава потписница</u>	12
<u>IV. Повезаност са осталим одредбама Конвенције</u>	19
<u>V. Имплементација на националном нивоу</u>	26

I. Увод

1. Особе са инвалидитетом биле су у потпуности укључене и имале су одлучујућу улогу у преговорима, развоју и изради Конвенције о правима особа са инвалидитетом. Блиске консултације и активна укљученост особа са инвалидитетом путем организација особа са инвалидитетом и њихових партнера имале су позитиван утицај на квалитет и релевантност Конвенције за те особе. То је показало снагу, утицај и потенцијал особа са инвалидитетом, што је довело до револуционарног споразума о људским правима и успоставило модел инвалидности заснован на људским правима. Због тога је ефективно и смислено учешће особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација у самом средишту Конвенције.

2. Активно и информисано учешће свих у одлукама које утичу на њихов живот и права у складу је са приступом заснованом на људским правима у процесима јавног одлучивања,^[1] и осигурава добро управљање и друштвену одговорност.^[2]

3. Принцип учешћа у јавном животу је чврсто утемељен у члану 21 Универзалне декларације о људским правима и потврђен у члану 25 Међународног пакта о грађанским и политичким правима. Учешће је као принцип и људско право такође признато и у осталим инструментима о људским правима, као што су члан 5 (ц) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације, члан 7 Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена и чланови 12 и 23 (1) Конвенције о правима детета. Конвенција о правима особа са инвалидитетом признаје учешће и као општу обавезу и као мултидисциплинарно питање. У ствари, она садржи обавезу држава потписница да блиско консултују и активно укључују особе са инвалидитетом (члан 4 (3)), као и учешће особа са инвалидитетом у процесу мониторинга (члан 33 (3)) као део ширег концепта учешћа у јавном животу.^[3]

4. Често се особе са инвалидитетом не консултују приликом одлучивања о питањима која се тичу њихових живота или утичу на њихов живот, те се одлуке и даље доносе у њихово име. Консултације са особама са инвалидитетом признате су као важне у последњих неколико деценија, захваљујући настанку покрета особа са инвалидитетом који захтевају признавање њихових људских права и њихове улоге у одређивању тих права. Мото „Ништа о нама без нас“ има своје упориште у филозофији и историји покрета за права особа са инвалидитетом који се темељи на принципу суштински смисленог учешћа.

[1] Канцеларија Високог комесара Уједињених нација за људска права, Смернице за приступ Стратегијама за смањење сиромаштва заснован на људским правима, став 64.

[2] A/HRC/31/62, став 13.

[3] Ибид., став 14.

5. Особе са инвалидитетом се и даље суочавају са значајним препрекама у погледу ставова, физичких, законских, економских, социјалних и комуникацијских препрека за учешће у јавном животу. Пре ступања Конвенције на снагу, ставови самих особа са инвалидитетом били су одбацивани у корист ставова трећих лица која наступају као представници особа са инвалидитетом, као што су организације „за“ особе са инвалидитетом.

6. Партиципативни процеси и укључивање особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација у процес преговорања и израде Конвенције показали су се као одличан пример принципа потпуног и делотворног учешћа, индивидуалне аутономије и слободе у доношењу сопствених одлука. Као резултат, међународно право о људским правима сада признаје особе са инвалидитетом као „субјекте“ свих људских права и основних слобода.[4]

7. На основу своје судске праксе, Комитет у овом општем коментару покушава да разјасни обавезе држава потписница према члановима 4 (3) и 33 (3) и имплементацију тих обавеза. Комитет је потврдио да су током протекле деценије државе потписнице оствариле напредак у имплементацији одредаба из чланова 4 (3) и 33 (3), нпр. давањем финансијске или друге помоћи организацијама особа са инвалидитетом, укључивањем особа са инвалидитетом у независна тела за мониторинг успостављена у складу са чланом 33 (2) Конвенције, као и у процесе мониторинга. Осим тога, поједине државе потписнице су консултовале организације особа са инвалидитетом у припреми својих иницијалних и периодичних извештаја Комитету у складу са члановима 4 (3) и 35 (4).

8. Комитет, међутим, и даље примећује значајан јаз између циљева и духа чланова 4 (3) и 33 (3) и степена у којем су они остварени. Разлог за ово је, између осталог, недостатак суштински смислених консултација и укључености особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација у развоју и имплементацији политика и програма.

9. Државе потписнице би требало да признају позитиван утицај на процесе одлучивања и неопходност укључивања и обезбеђивања учешћа особа са инвалидитетом у те процесе путем њихових репрезентативних организација, пре свега због њихових животних искустава и познавања права која би требало остварити. Државе потписнице такође морају да узму у обзир опште принципе Конвенције у свим мерама предузетим за њену имплементацију и мониторинг, као и у унапређењу Агенде за одрживи развој до 2030. године и њених циљева.

[4] Ибид., ставови 16–17.

II. Нормативни садржај чланова 4 (3) и 33 (3)

A. Дефиниција „репрезентативних организација“

10. Укључивање и учешће особа са инвалидитетом путем „репрезентативних организација“ или организација особа са инвалидитетом је неодвојиво у члановима 4 (3) и 33 (3). Ради правилне имплементације, важно је да државе потписнице и релевантне заинтересоване стране и актери дефинишу обим деловања организација особа са инвалидитетом и да признају различите врсте организација које постоје.

11. Комитет сматра да би организације особа са инвалидитетом требало да буду утемељене, посвећене принципима и правима препознатим у Конвенцији и да их у потпуности поштују. То могу да буду само организације које су вођене, којима управљају или руководе особе са инвалидитетом. Већина њихових чланова би требало да буде регрутована међу самим особама са инвалидитетом.[5] Организације жена са инвалидитетом, деце са инвалидитетом и особа које живе са ХИВ/АИДС су према Конвенцији организације особа са инвалидитетом. Организације особа са инвалидитетом имају одређене карактеристичне аспекте, укључујући и следеће чињенице:

- (a) Основане су првенствено са циљем да заједнички делују, изражавају, промовишу, заговарају односно бране права особа са инвалидитетом, па их би требало уопштено и препознати као такве;
- (b) У њима су запослене, представљају их, заступају или конкретно именују/ постављају саме особе са инвалидитетом;
- (c) Оне, у већини случајева, нису повезане са политичким странкама и независне су од државних органа и свих невладиних организација чији су можда саставни део/члан;
- (d) Оне могу да представљају једну или више групација особа на основу стварног или претпостављеног инвалидитета или могу да буду отворене за чланство свих особа са инвалидитетом;
- (e) Оне представљају групе особа са инвалидитетом, одражавајући разноликост свог порекла (у смислу, на пример, пола, рода, расе, узраста или мигрантског односно избегличког статуса). Оне могу обухватати групације засноване на вишеструким идентитетима (на пример, децу, жене или особе са инвалидитетом из домородачких заједница) и укључивати чланове са различитим оштећењима;
- (f) Ове организације могу да буду локалног, националног, регионалног или међународног обима;

[5] CRPD/C/11/2, анекс II, став 3.

(g) Могу да функционишу као појединачне организације, коалиције или организације особа са различитим врстама инвалидитета или кровне организације особа са инвалидитетом, тежећи да обезбеде заједнички и координиран глас за особе са инвалидитетом у њиховим интеракцијама са, између осталих, државним властима, међународним организацијама и приватним субјектима.

12. Међу разним врстама организација особа са инвалидитетом, Комитет је препознао следеће:

(a) Кровне организације особа са инвалидитетом које представљају коалиције репрезентативних организација особа са инвалидитетом. Идеално би било да постоји само једна или две кровне организације на сваком нивоу одлучивања. Да би биле отворене, демократске и представљале пуну и широку разноликост особа са инвалидитетом, оне би за чланове требало да прихвате све организације особа са инвалидитетом. Њих би требало да организују, воде и контролишу особе са инвалидитетом. Оне говоре само у име осталих организација чланица и искључиво о питањима која су од заједничког интереса и о којима се заједнички одлучује. Међутим, оне не могу да представљају појединце са инвалидитетом зато што им често недостаје детаљно познавање личних околности. Појединачне организације особа са инвалидитетом које представљају одређене заједнице су у бољој позицији за такву улогу. Особе са инвалидитетом би ипак требало да буду у могућности да саме одлучују које ће их организације представљати. Постојање кровних организација у оквиру држава потписница не би, ни под каквим околностима, требало да спречи појединце или организације особа са инвалидитетом да учествују у консултацијама или другим облицима промовисања интереса особа са инвалидитетом;

(b) Организације особа са различитим врстама инвалидитета, које окупљају особе које представљају сва или појединачна оштећења из широког распона различитих врста инвалидитета. Оне се најчешће организују на локалном односно националном нивоу, али такође могу да постоје на регионалном и међународном нивоу;

(c) Организације за самозаступање, које представљају особе са инвалидитетом у различитим, често неформално односно локално образованим мрежама и платформама. Оне се боре за права особа са инвалидитетом, нарочито особа са интелектуалним инвалидитетом. Њихово оснивање уз одговарајућу, понекад значајну подршку у омогућавању да њихови чланови изразе своја мишљења, од основног је значаја за политичко учешће и учешће у процесима одлучивања, мониторинга и имплементације. Ово је нарочито важно за особе које су спречене у остваривању своје пословне способности, које живе у институцијама односно којима је ускраћено право гласа. У многим земљама су организације за самозаступање дискриминисане путем одбијања правног статуса на основу закона и прописа који њиховим члановима ускраћују пословну способност;

(d) Организације које окупљају чланове породица односно рођаке особа са инвалидитетом, а које су кључне у олакшавању, промовисању и обезбеђивању интереса и подржавању самосталности и активног учешћа особа са интелектуалним инвалидитетом, деменцијом и/или деце са инвалидитетом, када ове групе особа са инвалидитетом желе подршку својих породица као уједињених мрежа или организација. Ове организације би у тим случајевима требало да буду укључене у процес консултација, одлучивања и мониторинга. Улога родитеља, рођака и старатеља би у тим организацијама требало да буде пружање подршке и оснаживање особа са инвалидитетом како би добиле право гласа и преузеле пуну контролу над сопственим животом. Те организације би требало активно да раде на промоцији и коришћењу процеса доношења одлука уз подршку како би обезбедиле и поштовале право особа са инвалидитетом да буду консултоване и да изразе сопствене ставове.

(e) Организације жена и девојчица са инвалидитетом које представљају жене и девојчице са инвалидитетом као хетерогену групу. Разноликост жена и девојчица са инвалидитетом би требало да обухвати све типове оштећења.[1] Обезбеђивање учешћа жена и девојчица са инвалидитетом је неопходно у консултацијама које се баве посебним питањима од искључивог или несразмерног утицаја на жене и девојчице са инвалидитетом и питањима повезаним са женама и девојчицама уопште, као што су политике о родној равноправности;

(f) Организације и иницијативе деце и младих са инвалидитетом, које су пресудне за учешће деце у јавном животу и животу заједнице и за њихово право да буду саслушани, односно за њихову слободу изражавања и удруживања. Одрасли имају кључну улогу и улогу подршке у промовисању окружења које омогућава деци и младима са инвалидитетом да успоставе и да поступају, формално или неформално, у оквиру сопствених организација и иницијатива, укључујући и сарадњу са одраслима и осталом децом и младима.

В. Разлика између организација особа са инвалидитетом и осталих организација цивилног друштва

13. Организације особа са инвалидитетом би требало разликовати од организација „за“ особе са инвалидитетом, које пружају услуге односно заговарају у име особа са инвалидитетом, што, у пракси, може да доведе до сукоба интереса где те организације дају приоритет својој сврси као приватним субјектим у односу на права особа са инвалидитетом. Државе потписнице би требало да придају посебан значај ставовима особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација, да подрже капацитете и оснаживање тих организација и да обезбеде да се приоритет даје утврђивању њихових ставова у процесима одлучивања.[7]

[6] Општи коментар бр. 3 (2016) о женама и девојчицама са инвалидитетом, став 5.

[7] A/HRC/31/62, став 38; и A/71/314, став 64.

14. Такође би требало направити разлику између организација особа са инвалидитетом и организација цивилног друштва. Термин „организација цивилног друштва“ обухвата разне врсте организација, укључујући истраживачке организације/институте, организације пружалаца услуга и остале приватне заинтересоване стране. Организације особа са инвалидитетом су посебна врста организација цивилног друштва. Оне могу бити део општих кровних организација цивилног друштва односно коалиције које не морају обавезно да се залажу за права особа са инвалидитетом, али могу да подрже обухватање њихових права у агенди о људским правима. У складу са чланом 33 (3), све организације цивилног друштва, укључујући организације особа са инвалидитетом, имају своју улогу у мониторингу Конвенције. Државе потписнице би требало да дају приоритет ставовима организација особа са инвалидитетом када се баве питањима о особама са инвалидитетом, као и да развију оквире како би од организација цивилног друштва и осталих заинтересованих страна захтевале да консултују и укључе особе са инвалидитетом у свој рад у вези са правима утемељеним у Конвенцији и осталим темама, као што су недискриминација, мир и права на заштиту животне средине.

С. Обим примене члана 4 (3)

15. Да би испуниле своје обавезе из члана 4 (3), државе потписнице би требало да унесу обавезу о блиској сарадњи, консултацијама и активном укључивању особа са инвалидитетом, путем својих сопствених организација, у правне и регулаторне оквире и процедуре на свим нивоима и гранама власти. Државе потписнице такође би требало да размотре консултације и укључивање особа са инвалидитетом као обавезан корак пре одобравања закона, прописа и политика, без обзира на то да ли је реч о општим прописима и стратешким документима, или оним који се посебно односе на особе са инвалидитетом. Стога, консултације би требало да започну у раним фазама и да обезбеде улазне информације за коначни исход у свим процесима одлучивања. Консултације би требало да обухвате организације које представљају широку разноликост особа са инвалидитетом, на локалном, националном, регионалном и међународном нивоу.

16. Све особе са инвалидитетом, без икаквог вида искључености заснованог на врсти инвалидности, као што су особе са психо-социјалним или интелектуалним инвалидитетом, могу да ефективно и потпуно учествују без дискриминације и на равноправној основи са осталима.[8] Право на учешће у консултацијама, путем својих репрезентативних организација, би требало признати на равноправној основи свим особама са инвалидитетом, без обзира на, нпр. њихову сексуалну оријентацију и родни идентитет.

[8] A/HRC/19/36, ставови 15–17.

Државе потписнице би требало да усвоје свеобухватни антидискриминативни оквир како би обезбедиле права и основне слободе свих особа са инвалидитетом и повукле законодавство које дискриминише појединце или организације особа са инвалидитетом на основу пола, рода или социјалног статуса њихових чланова или им ускраћује права на учешће у јавном и политичком животу.

17. Законска обавеза држава потписница да обезбеде консултације са организацијама особа са инвалидитетом обухвата приступ просторима за јавно доношење одлука, као и осталим областима истраживања, универзалном дизајну, партнерствима, делегираној власти и грађанској контроли.[9] Осим тога, то је обавеза која обухвата глобалне односно регионалне организације особа са инвалидитетом.

1. Питања која се односе на особе са инвалидитетом

18. Фраза „у вези са питањима која се односе на особе са инвалидитетом“, као што је наведено у члану 4 (3), обухвата комплетан распон законодавних, административних и осталих мера које могу директно или индиректно да утичу на права особа са инвалидитетом. Широко тумачење питања која се односе на особе са инвалидитетом омогућава државама потписницама да уведу појам инвалидитета у инклузивне политике, обезбеђујући да особе са инвалидитетом буду третиране на равноправној основи са осталима. То такође осигурава да знање и животна искуства особа са инвалидитетом буду узета у обзир приликом одлучивања о новим законодавним, административним и осталим мерама. Ово подразумева процесе одлучивања као што су општи закони и закони о државном буџету или прописи који се посебно односе на особе са инвалидитетом, који би могли да утичу на животе тих особа.[10]

19. Консултације према члану 4 (3) забрањују државама потписницама да се баве било каквом радњом или праксом које би могле бити у нескладу са Конвенцијом и правима особа са инвалидитетом. У случајевима спора о директном или индиректном утицају мера о којима се расправља, задатак државних органа држава потписница је да докажу да питање о којем се расправља неће имати несразмеран утицај на особе са инвалидитетом, као и да, самим тим, консултације нису потребне.

20. Примери питања директног утицаја на особе са инвалидитетом су политике које се тичу деинституционализације, социјалног осигурања и инвалидске пензије, персоналне асистенције, захтева за обезбеђивање приступачности и разумног прилагођавања. Мере које посредно утичу на особе са инвалидитетом могу да се односе на уставно право, изборна права, приступ правди, именовање административних органа који управљају политикама у вези са инвалидитетом или јавним политикама у области образовања, здравства, рада и запошљавања.

[9] A/HRC/31/62, став 64.

[10] A/HRC/31/62, став 63; и A/HRC/34/58, став 63.

2. „Блиско консултовати и активно укључити“

21. „Блиско консултовати и активно укључити“ особе са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација је обавеза предвиђена актима међународног права о људским правима које захтева признање пословне способности сваке особе да учествује у процесима одлучивања заснованим на личној слободи и самоопредељењу. Консултације и укљученост у процесе одлучивања о имплементацији Конвенције и у остале процесе одлучивања требало би да обухвати све особе са инвалидитетом и, по потреби, режиме доношења одлука уз подршку.

22. Државе потписнице би требало систематски и отворено да приступе, консултују и укључе, смислено и благовремено, организације особа са инвалидитетом. Ово захтева приступ свим релевантним информацијама, укључујући интернет странице државних органа, путем приступачних дигиталних формата и разумних прилагођавања, по потреби, као што је обезбеђивање тумача за знаковни језик, обезбеђивање текста на лако читљивом (енг. Easy Read) и једноставном језику (енг. plain language), комуникације на Брајевом писму и тактилне комуникације. Отворене консултације омогућавају особама са инвалидитетом приступ свим просторима за јавно одлучивање, на равноправној основи са осталима, укључујући националне фондове и сва релевантна државна тела одговорна за одлучивање, релевантна за имплементацију и мониторинг Конвенције.

23. Државне власти би требало да поклоне дужну пажњу и дају приоритет мишљењима и ставовима организација особа са инвалидитетом када решавају питања директно повезана са особама са инвалидитетом. Државне власти које предводе процесе одлучивања имају дужност да обавесте организације особа са инвалидитетом о исходима тих процеса, укључујући и изричито објашњење налаза, разматрања и образложења одлука, у разумљивом формату, о начину на који су њихови ставови били узети у обзир и због чега.

3. Укључивање деце са инвалидитетом

24. Члан 4 (3) такође признаје важност систематичног „укључивања деце са инвалидитетом“ у развој и имплементирање законодавства и политика за примену Конвенције, као и у остале процесе одлучивања, путем рада организација деце са инвалидитетом или подржавањем деце са инвалидитетом. Ове организације су кључне у олакшавању, промовисању и обезбеђивању личне самосталности и активног учешћа деце са инвалидитетом.

Државе потписнице би требало да створе мотивишуће окружење за успостављање и функционисање репрезентативних организација деце са инвалидитетом као део своје обавезе да подрже право на слободу удруживања, укључујући одговарајуће ресурсе за пружање подршке.

25. Државе потписнице би требало да усвоје законодавство и прописе и да развију програме како би осигурале да сви разумеју и поштују вољу и преференције деце и у сваком тренутку узимају у обзир њихове личне развојне капацитете. Признавање и промоција права на личну самосталност је од пресудног значаја да све особе са инвалидитетом, укључујући децу, буду поштоване као носиоци права. [11] Деца са инвалидитетом су у најбољој позицији да изразе своје потребе и искуства, што је неопходно за развој одговарајућег законодавства и програма у складу са Конвенцијом.

26. Државе потписнице могу да организују семинаре/састанке на којима ће деца са инвалидитетом бити позвана да изнесу своја мишљења. Оне такође могу да упуте отворен позив деци са инвалидитетом да доставе писмене саставе на посебну тему, подстичући их да разраде сопствена искуства или животна очекивања из прве руке. Ти састави могу да буду резимирани као улазне информације од саме деце и да буду директно укључени у процесе одлучивања.

4. Пуно и ефективно учешће

27. „Пуно и ефективно учешће“ (члан 3 (ц)) односи се на ангажовање свих особа, укључујући и особе са инвалидитетом, да би се обезбедио осећај припадности и тога шта значи бити део друштва. То обухвата подстицање и добијање одговарајуће подршке, укључујући вршњачку подршку и подршку за учешће у друштву, као и слободу од стигматизације и осећај сигурности и поштовања приликом изражавања ставова у јавности. Пуно и ефективно учешће захтева од држава потписница да олакшају учешће и да консултују особе са инвалидитетом које представљају широк распон разних врста инвалидности.

28. Право на учешће је грађанско и политичко право и обавеза која се одмах мора применити, не подлеже ниједном облику буџетских ограничења, а односи се на процесе одлучивања, имплементације и мониторинга у вези са Конвенцијом. Захваљујући загарантованом учешћу организација особа са инвалидитетом у свакој од ових фаза, особе са инвалидитетом могле би боље да препознају и истакну мере које унапређују или ометају њихова права, што би на крају довело до бољих исхода датих процеса одлучивања. Пуно и ефективно учешће требало би схватити као процес, а не као појединачни и једнократни догађај.[12]

[11] Члан 7 (3) Конвенције. Видети Општи коментар Комитета за права детета бр. 12 (2009) о праву детета да буде саслушано, став 134.

[12] Општи коментар бр. 12, став 133.

29. Учешће особа са инвалидитетом у имплементацији и мониторингу Конвенције могуће је када те особе могу да остварују своје право на слободу изражавања, мирно окупљање и удруживање, као што је утемељено у члановима 19, 21 и 22 Међународног пакта о грађанским и политичким правима. Особе са инвалидитетом и њихове репрезентативне организације које учествују у процесима јавног одлучивања ради имплементације и мониторинга Конвенције би требало да буду признате у својој улози бранилаца људских права,^[13] као и да буду заштићене од застрашивања, узнемиравања и одмазде, нарочито када изражавају другачија мишљења.

30. Право на учешће такође обухвата обавезе повезане са правом на вођење законитог поступка и право на саслушањ. Државе потписнице које блиско консултују и активно укључују организације особа са инвалидитетом у јавно одлучивање такође омогућавају остваривање права особа са инвалидитетом на пуно и ефективно учешће у јавном и политичком животу, укључујући и право гласа и кандидатуре на изборима (члан 29 Конвенције).

31. Пуно и ефективно учешће захтева укључивање особа са инвалидитетом у разна тела која доносе одлуке на локалном, регионалном, националном и међународном нивоу, као и у националне институције за људска права, ad hoc комитете, савете и регионалне или општинске организације. Државе потписнице би требало да у свом законодавству и пракси препознају да све особе са инвалидитетом могу да се кандидују или да буду изабране у било које представничко тело; на пример, да обезбеде именовање особа са инвалидитетом у савете задужене за питања особа са инвалидитетом на општинском нивоу или као посебне функционере задужене за права особа са инвалидитетом у саставу националних институција за људска права.

32. Државе потписнице би требало да учврсте учешће организација особа са инвалидитетом на међународном нивоу, на пример на политичким форумима високог профила о одрживом развоју, и у регионалним и универзалним механизмима за људска права. Учешће особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација резултираће у већој ефективности и равноправном коришћењу јавних ресурса, што ће довести до побољшаних исхода за те особе и њихове заједнице.

33. Пуно и ефективно учешће може да буде и трансформативни алат за социјалне промене и да промовише деловање и оснаживање појединаца. Укључивање организација особа са инвалидитетом у све облике одлучивања јача способност заштите и преговарања тих особа и оснажује их да јасније изражавају своја мишљења, остварују своје тежње и гласније износе уједињене и различите ставове.

[13] Видети Резолуцију Генералне скупштине 53/144, анекс.

33. Државе потписнице би требало да обезбеде пуно и ефективно учешће особа са инвалидитетом, путем њихових репрезентативних организација, као меру за постизање укључености у друштво и борбе против дискриминације тих особа. Државе потписнице које обезбеђују пуно и ефективно учешће и сарађују са организацијама особа са инвалидитетом побољшавају транспарентност и одговорност, па самим тим постају способне да одговоре на захтеве тих особа.[14]

D. Члан 33: укључивање цивилног друштва у спровођење и праћење на националном нивоу

34. Члан 33 Конвенције предвиђа националне имплементационе механизме и оквири за независни мониторинг и обезбеђује учешће организација особа са инвалидитетом у истима. Члан 33 би требало читати и разумети као допуну члана 4 (3).

35. Члан 33 (1) захтева од држава потписница да успоставе једну или неколико контактних тачака и/или координационих механизма да би обезбедиле имплементацију Конвенције и олакшале повезане активности. Комитет препоручује државама потписницама да контактне тачке и/или координациони механизми обухвате представнике организација особа са инвалидитетом и формалне процедуре ангажовања и повезивања са тим организацијама, у консултативним процесима у вези са Конвенцијом.

36. У складу са чланом 33 (2), Комитет је препознао значај успостављања, одржавања и промовисања оквира за независни мониторинг, укључујући националне институције за људска права, у свим фазама процеса мониторинга.[15] Те институције имају кључну улогу у процесу мониторинга Конвенције, у промовисању усклађености на националном нивоу и олакшавању координираних активности националних актера, укључујући државне институције и цивилно друштво, ради заштите и заговарања људских права.

37. Члан 33 (3) истиче обавезу држава потписница да обезбеде да цивилно друштво буде укључено и може да учествује у независном оквиру мониторинга успостављеног у складу са Конвенцијом. Укључивање цивилног друштва би требало да обухвати особе са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација.

[14] A/HRC/31/62, ставови 1–3.

[15] CRPD/C/GBR/CO/1, ставови 7 и 37; CRPD/C/BIH/CO/1, став 58; CRPD/C/ARE/CO/1, став 61; и CRPD/C/SRB/CO/1, став 67.

38. Државе потписнице би требало да осигурају да оквири за независни мониторинг омогућавају, олакшавају и обезбеђују активну укљученост организација особа са инвалидитетом у те оквири и процесе, путем формалних механизма, гарантујући да особе са инвалидитетом буду саслушане и препознате у урађеним извештајима и обављеној анализи. Укључивање организација особа са инвалидитетом у оквир за независни мониторинг и у његов рад може да има неколико облика, на пример, путем места у управном или саветодавном телу у оквиру за независни мониторинг.

29. Члан 33 (3) предвиђа да би државе потписнице требало да подрже и финансирају јачање капацитета у цивилном друштву, нарочито организација особа са инвалидитетом, како би обезбедиле њихово ефективно учешће у процесима за независни мониторинг. Организације особа са инвалидитетом би требало да имају адекватне ресурсе, укључујући подршку путем независног и сопственог финансирања, како би узеле учешћа у оквирима за независни мониторинг и осигурале испуњавање захтева за разумним прилагођавањима и обезбеђивање приступачности за своје чланове. Подршка и финансирање организација особа са инвалидитетом у вези са чланом 33 (3) допуњује обавезе држава потписница прописане чланом 4 (3) Конвенције и оне се узајамно не искључују.

40. Конвенција и повезане стратегије за њену имплементацију би требало да буду преведене, приступачне и доступне особама које представљају разне типове инвалидности. Државе потписнице би требало да обезбеде особама са инвалидитетом приступ информацијама које им омогућавају да схвате и процене питања у процесу одлучивања и да пруже смислене улазне информације.

41. Да би се применио члан 33 (3), државе потписнице треба да обезбеде да организације особа са инвалидитетом имају лак приступ контакт тачкама унутар Владе, односно координационог механизма.

III. Обавезе држава потписница

42. У закључним запажањима Комитет је подсетио државе потписнице на њихову дужност да се блиско и благовремено консултују са и активно укључују особе са инвалидитетом, путем њихових репрезентативних организација, укључујући и организације које представљају жене и децу са инвалидитетом, у развој и имплементацију законодавства и политика за примену Конвенције и у остале процесе одлучивања.

43. Државе потписнице имају обавезу да обезбеде транспарентност консултативних процеса, пружање одговарајућих и приступачних информација и рано и стално укључивање.

Државе потписнице не би требало да ускраћују информације, да условљавају или спречавају организације особа са инвалидитетом у слободном изражавању њихових мишљења у консултацијама и током процеса одлучивања. Ово се односи на регистроване и на нерегистроване организације, у складу са правом на слободу удруживања које би требало да буде предвиђено законом и да на равноправној основи штити удружења која нису регистрована.[16]

44. Државе потписнице не би требало да захтевају од организација особа са инвалидитетом да буду регистроване као предуслов за учешће у широким консултативним процесима. Оне би, међутим, требало да обезбеде да организације особа са инвалидитетом могу да се региструју и да остваре своје право на учешће према члановима 4 (3) и 33 (3), гарантујући слободне и доступне системе регистрације и олакшавајући регистрацију тих организација.[17]

45. Државе потписнице би требало да обезбеде приступачност за особе са инвалидитетом свим објектима и процедурама у вези са јавним одлучивањем и консултацијама. Државе потписнице би требало да предузму одговарајуће мере како би особама са инвалидитетом, укључујући особе са аутизмом, обезбедиле приступ, на равноправној основи са осталима, физичком окружењу, укључујући зграде, превоз, образовање, информације и комуникације на матерњем језику, укључујући нове информационе технологије и системе, интернет странице државних органа и остале објекте услуге које су отворене за или омогућене јавности, како у градским, тако и у сеоским срединама. Државе потписнице би такође требало да обезбеде да консултативни процеси буду приступачни – на пример, обезбеђујући тумаче за знаковни језик, Брајеву азбуку и текстове на лако читљивом језику – и морају да пруже подршку, финансијска средства и разумна прилагођавања како је примерено и захтевано,[18] да би обезбедиле учешће представника свих особа са инвалидитетом у консултативним процесима, у складу са одредбама ставова 11, 12 и 50.

46. Организацијама особа са сензорним и интелектуалним инвалидитетом, укључујући организације за самозаступање и организације особа са психо-социјалним инвалидитетом, би требало обезбедити асистенте за састанке и особе за подршку, информације у приступачним форматима (као што је једноставан језик, лако читљиви текст), алтернативни и аугментативни системи комуникације и пиктограми), превод на знаковни језик, водичи-тумачи за глуво-слепе особе и/или титловање током јавних расправа.[19]

[16] A/HRC/31/62, став 45; и A/HRC/20/27, став 56.

[17] A/HRC/31/62, став 40.

[18] Општи коментар бр. 6 (2018) о равноправности и недискриминацији, ставови 23 и 40.

[19] A/HRC/31/62, ставови 75–77.

Државе потписнице би такође требало да доделе финансијска средства за покривање трошкова повезаних са консултативним процесима за представнике организација особа са инвалидитетом, укључујући трошкове превоза и остале трошкове настале у вези са присуствовањем састанцима и техничким брифинзима.

47. Консултације са организацијама особа са инвалидитетом би требало да буду засноване на транспарентности, узајамном поштовању, смисленом дијалогу и искрено усмерене ка циљу постизања заједничког договора о процедурама као одговор на различитост особа са инвалидитетом. Ти процеси би требало да омогуће разумне и реалне временске оквире, узимајући у обзир природу организација особа са инвалидитетом, што често зависи од добровољног рада чланова и сарадника тих организација. Државе потписнице би требало периодично да врше процене функционисања својих партиципативних и консултативних механизма, уз активну укљученост организација особа са инвалидитетом.[20]

48. Ставовима особа са инвалидитетом, израженим путем њихових репрезентативних организација, би требало дати дужни значај. Државе потписнице би требало да гарантују да разговор са овим организацијама неће бити само формалност или резултат про форме приступа консултацијама.[21] Државе потписнице би требало да узму у обзир резултате тих консултација и да их рефлектују у усвојене одлуке [22] прописно обавештавајући учеснике о исходу процеса.[23]

49. Државе потписнице би требало да у блиским и ефективним консултацијама и уз активну укљученост организација особа са инвалидитетом успоставе прописне и транспарентне механизме и процедуре, у различитим гранама и на различитим нивоима власти, како би изричито размотрили ставове тих организација приликом доношења јавних одлука.

[20] Ибид, ставови 78–80.

[21] Комитет за права детета, Општи коментар бр. 12, став 132.

[22] CRPD/C/COL/CO/1, став 11 (а).

[23] Комитет за права детета, Општи коментар бр. 12, став 45.

50. Државе потписнице би требало да обезбеде блиске консултације и активну укљученост организација особа са инвалидитетом које представљају све особе са инвалидитетом, укључујући, али не ограничавајући се на жене, старије особе, децу, особе којима је потребан висок степен подршке,^[24] жртве нагазних мина, мигранте, избеглице, тражиоце азила, интерно расељене особе, особе без докумената и држављанства, особе са стварним или претпостављеним психо-социјалним оштећењима, особе са интелектуалним инвалидитетом, неуродивергентне особе, укључујући и оне са аутизмом или деменцијом, особе са албинизмом, сталним физичким оштећењима, хроничним боловима, лепром и оштећењима вида, као и особе које су глуве, глуво-слепе или са неким другим оштећењем слуха, и/или особе које живе са вирусом ХИВ/АИДС. Обавеза држава потписница да укључе организације особа са инвалидитетом такође обухвата оне особе са инвалидитетом које имају специфично сексуално опредељење односно родни идентитет, интерсексуалне особе са инвалидитетом, као и особе са инвалидитетом које припадају аутохтоним народима, националним, етничким, верским или језичким мањинама, и оне које живе у сеоским подручјима.

51. Државе потписнице би требало да забране дискриминаторне и остале праксе трећих страна, као што су пружаоци услуга, које су директно или индиректно супротне праву особа са инвалидитетом на блиске консултације и активну укљученост у процесе одлучивања у вези са Конвенцијом.

52. Државе потписнице би требало да усвоје и примене законе и политике како би обезбедиле да особе са инвалидитетом могу да остваре своје право на консултације као и да им остали не ускрате укљученост. Ове мере обухватају подизање свести међу члановима породице, пружаоцима услуга и државним службеницима, о правима особа са инвалидитетом на учешће у политичком и јавном животу. Државе потписнице би требало да успоставе механизме како би осудиле сукобе интереса представника организација особа са инвалидитетом или осталих заинтересованих страна, спречиле њихове негативне утицаје на аутономију, вољу и преференције особа са инвалидитетом.

53. Како би испуниле своје обавезе из члана 4 (3), државе потписнице би требало да усвоје правне и регулаторне оквире и процедуре како би обезбедиле пуну и равноправну укљученост особа са инвалидитетом, путем њихових репрезентативних организација, у процесе одлучивања и израду нацрта закона и политика у вези са питањима која се тичу особа са инвалидитетом, укључујући и законе, политике, стратегије и акционе планове који се тичу питања инвалидности. Државе потписнице би требало да усвоје одредбе које организацијама особа са инвалидитетом омогућавају чланство у, на пример, сталним одборима или привременим радним групама дајући им право да именују чланове у ова тела.

[24] CRPD/C/ARM/CO/1, став 6 (а).

54. Државе потписнице би требало да успоставе и регулишу званичне консултативне процедуре, укључујући планирање истраживања, састанака и остале методе, одређивање прописних временских оквира, рано ангажовање организација особа са инвалидитетом и претходно, благовремено и свеобухватно ширење релевантних информација за сваки процес. Државе потписнице би требало да, у сарадњи са организацијама особа са инвалидитетом, осмисле приступачне интернет алате за консултације односно да омогуће алтернативне методе консултација у приступачним дигиталним форматима. Да би осигурале да нико не буде изостављен из консултативних процеса, државе потписнице би требало да именују особе чија ће улога бити да прате присуство, да запажају недовољно заступљене групе и да воде рачуна о томе да буду испуњени захтеви у вези са приступачношћу и разумним прилагођавањима. Исто тако, оне би требало да обезбеде да организације особа са инвалидитетом које представљају све те групе буду укључене и консултоване, укључујући и давање информација о захтевима у вези са приступачношћу и разумним прилагођавањима.

55. Државе потписнице би требало да укључе консултације и ангажовање организација особа са инвалидитетом у припремне студије и анализе за формулисање политика. Јавни форуми или процеси за стицање увида у предлоге политика би требало да буду потпуно приступачни за учешће особа са инвалидитетом.

56. Државе потписнице би требало да обезбеде да учешће организација особа са инвалидитетом у процесима мониторинга, путем независних оквира за мониторинг, буде засновано на јасним процедурама, прописним временским оквирима и претходном ширењу релевантних информација. Системи мониторинга и евалуације би требало да испитају ниво ангажованости организација особа са инвалидитетом у свим политикама и програмима и да обезбеде да ставови тих особа имају приоритет. Да би испуниле своју примарну одговорност за обезбеђивање услуга, државе потписнице би требало да истраже опције партнерства са организацијама особа са инвалидитетом како би добиле улазне податке од самих корисника услуга. [25]

57. Државе потписнице би требало да, ако је то могуће, подстакну успостављање јединствене, уједињене и разнолике представничке коалиције организација особа са инвалидитетом која обухвата све врсте инвалидности и поштује њихову различитост и равноправност, као и да омогуће тој коалицији укљученост и учешће у мониторингу Конвенције на националном нивоу. Организације цивилног друштва уопштено не могу представљати нити заменити организације особа са инвалидитетом. [26]

[25] A/71/314, ставови 65–66.

[26] CRPD/C/ESP/CO/1, став 6; и CRPD/C/NZL/CO/1, став 4.

58. Промовисање заступања и оснаживања особа са инвалидитетом су кључне компоненте њиховог учешћа у државним пословима; оне захтевају развој техничких, административних и комуникацијских вештина и олакшавање приступа информацијама и алатима које се односе на њихова права, законодавство и израду политика.

59. Препреке са којима се суочавају особе са инвалидитетом приликом приступа инклузивном образовању утичу на њихове могућности и подривају њихове способности за укључивање у јавно одлучивање, што заузврат утиче на институционалне капацитете њихових организација. Препреке у приступу јавном превозу, недостатак разумних прилагођавања и ниски или недовољни приходи и незапосленост особа са инвалидитетом често ограничавају могућност тих особа да се укључе у активности цивилног друштва.

60. Државе потписнице би требало да ојачају капацитете организација особа са инвалидитетом за учешће у свим фазама израде политика тако што ће обезбедити изградњу капацитета и обучавање о моделу инвалидности заснованом на концепту људских права, укључујући и независно финансирање. Државе потписнице би такође требало да подрже особе са инвалидитетом и њихове репрезентативне организације у развоју компетенција, знања и вештина неопходних за независно заступање њиховог пуног и ефективног учешћа у друштву, и у развијању снажнијих принципа демократског управљања, као што је поштовање људских права, владавина права, транспарентност, одговорност, плурализам и учешће. Осим тога, државе потписнице би требало да обезбеде смернице о начину приступа финансирању и диверсификацији извора подршке.[27]

61. Државе потписнице би требало да обезбеде да организације особа са инвалидитетом могу да се лако и бесплатно региструју, и да траже и обезбеде средства и ресурсе од домаћих и међународних донатора, укључујући физичка лица, приватне компаније, све државне и приватне фондације, организације цивилног друштва, као и државне, регионалне и међународне организације.[28] Комитет препоручује државама потписницама да усвоје критеријуме за расподелу средстава за консултације, укључујући и следеће начине:

(а) директно обезбеђујући средства организацијама особа са инвалидитетом, избегавајући посредовање трећих страна;

(б) дајући приоритет организацијама особа са инвалидитетом за ресурсе који су првенствено фокусирани на заступање права особа са инвалидитетом;

[27] A/HRC/31/62, ставови 47–50.

[28] A/HRC/20/27, ставови 67–68.

(c) додељујући посебна средства организацијама жена односно деце са инвалидитетом како би се постигло њихово пуно и ефективно учешће у процесу израде, развоја и имплементације закона и политика и у оквиру за мониторинг;[29]

(d) распоређујући средства на равноправној основи различитим организацијама особа са инвалидитетом, укључујући и одрживо основно институционално финансирање уместо ограничавања само на финансирање на основу пројеката;

(e) обезбеђујући аутономију организација особа са инвалидитетом приликом одлучивања о агенди њиховог заступања, упркос добијеним средствима;

(f) разликујући финансирање намењено управљању организацијама особа са инвалидитетом и оног које је намењено пројектима које спроводе те организације;

(g) омогућавајући приступ финансирању за све организације особа са инвалидитетом, укључујући организације за самозаступање односно оне које још нису добиле правни статус због закона који ускраћују пословну способност њихових чланова и онемогућавају регистрацију тих организација;

(h) усвајајући и спроводећи процесе пријављивања за финансирање у приступачним форматима.

62. Државе потписнице би требало да обезбеде да организације особа са инвалидитетом имају приступ националним средствима ради подржавања њихових активности како би се избегле ситуације у којима морају да се ослањају само на спољне изворе, што би ограничило њихову способност успостављања одрживих организационих структура.[30] Организације особа са инвалидитетом које имају подршку државних и приватних финансијских извора, заједно са чланаринама, у бољој су позицији да обезбеде учешће особа са инвалидитетом у свим облицима политичког и административног одлучивања, да им обезбеде подршку и да осмисле и остваре индивидуалне и разне групне друштвене активности.

63. Државе потписнице би требало да гарантују одговарајуће и довољно финансирање за организације особа са инвалидитетом тако што ће успоставити одговоран и законски признат формални механизам, на пример, фондове на националном и међународном нивоу.

64. Државе потписнице би требало да повећају јавне ресурсе за успостављање и јачање организација особа са инвалидитетом које представљају све врсте оштећења. Оне би такође требало да им омогуће приступ националном финансирању, укључујући ослобађање од пореза, ослобађање од пореза на наследство и државну лутрију.[31]

[29] CRPD/C/1/Рев.1, анекс.

[30] A/71/314, ставови 65–66.

[31] A/59/401, став 82 (l) и (t); и A/HRC/31/62, ставови 51–54.

Државе потписнице би требало да промовишу и олакшају приступ организација особа са инвалидитетом иностраном финансирању у оквиру међународне сарадње и развојне помоћи, укључујући и регионални ниво, на истој основи као остале невладине организације за људска права.

65. Државе потписнице би требало да развију снажне механизме и процедуре које обезбеђују ефикасне санкције за непоштовање обавеза из чланова 4 (3) и 33 (3). Усклађеност би требало да прате независна тела, на пример канцеларија Заштитника грађана или парламентарни одбор, који имају овлашћење за покретање истрага и за позивање на одговорност надлежних органа. Исто тако, организације особа са инвалидитетом би требало да буду у могућности да покрену законске поступке против лица која нису поштовала чланове 4 (3) и 33 (3).[32] Ти механизми би требало да буду саставни део правних оквира за управљање консултацијама и укљученост организација особа са инвалидитетом, као и националног антидискриминационог законодавства[33] на свим нивоима одлучивања.

66. Државе потписнице би требало да препознају ефикасне правне лекове, укључујући и оне заједничке природе, или групне акције ради постизања усклађености са правом особа са инвалидитетом на учешће. Државни органи могу значајно да допринесу ефективном гарантовању приступа правди за особе са инвалидитетом у ситуацијама које негативно утичу на њихова права.[34] Ефикасни лекови могу да обухвате: (а) обустављање поступка; (б) враћање поступка у ранију фазу како би се обезбедиле консултације и укљученост организација особа са инвалидитетом; (ц) одлагање спровођења одлука док не буду обављене одговарајуће консултације; или (д) потпуно или делимично одбацивање одлуке због непоштовања чланова 4 (3) и 33 (3).

IV. Повезаност са осталим одредбама Конвенције

67. Члан 3 препознаје низ свеобухватних принципа који управљају тумачењем и имплементацијом Конвенције. Ти принципи обухватају „пуно и ефективно учешће и укљученост у друштво“, што значи да је учешће особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација садржано у читавом тексту и односи се на читаву Конвенцију.[35]

[32] A/71/314, ставови 68–69.

[33] Општи коментар бр. 6, став 72.

[34] Ибид., став 73 (h).

[35] Канцеларија повереника Уједињених нација за људска права, мониторинг Конвенције о правима особа са инвалидитетом: Смернице за мониторинг људских права, серија стручних обука бр. 17 (Њујорк и Женева, 2010).

68. Као део општих обавеза држава потписница, члан 4 (3) односи се на читаву Конвенцију и значајан је за спровођење свих обавеза које су у њој садржане.

69. Ставови 1, 2 и 5 члана 4 од највећег су значаја за спровођење става 3 истог члана, јер обухватају примарне обавезе држава потписница, односећи се на све делове савезних држава без икаквих ограничења или изузетака, у вези са успостављањем неопходних структура и оквира и предузимањем мера за усклађивање са Конвенцијом.

70. Политике за промовисање равноправности и недискриминацију особа са инвалидитетом, као што је предвиђено у члану 5, би требало да се усвоје и прате у складу са члановима 4 (3) и 33 (3).^[36] Блиске консултације и активна укљученост организација особа са инвалидитетом које представљају различитост друштва, кључна је компонента за успех у усвајању и мониторингу правних оквира и материјала са смерницама да би се заговарала *de facto* и инклузивна равноправност, укључујући мере афирмативне акције.

71. Консултативне процедуре не би требало да искључе нити да дискриминишу особе са инвалидитетом због њиховог инвалидитета. Процедуре и повезани материјали би требало да буду инклузивни и приоступачни особама са инвалидитетом и да обухвате временске оквире и техничку помоћ за рано укључивање у консултативне процесе. Разумна прилагођавања би требало да су увек обезбеђена у свим дијалозима и консултативним процесима, док законодавство и политике о разумним прилагођавањима морају бити припремљени у блиској консултацији и уз активну укљученост организација особа са инвалидитетом.

72. Члан 6 Конвенције захтева мере помоћу којих ће се обезбедити пун развој, унапређивање и оснаживање жена и девојчица са инвалидитетом. Државе потписнице би требало да подстичу и олакшавају оснивање организација жена и девојчица са инвалидитетом као механизам за омогућавање њиховог учешћа у јавном животу, на равноправној основи са мушкарцима са инвалидитетом, путем њихових репрезентативних организација. Државе потписнице би требало да признају право жена са инвалидитетом на заступање и организовање, као и да им олакшају ефективну укљученост у блиске консултације у складу са члановима 4 (3) и 33 (3). Жене и девојчице са инвалидитетом такође би требало да на равноправној основи буду укључене у све имплементационе огранке и тела и у оквире за независни мониторинг. Сва консултативна тела, механизми и процедуре би требало да буду усредсређена на инвалидитет, инклузивна, и да обезбеде родну равноправност.

^[36] Видети Општи коментар бр. 6.

73. Жене са инвалидитетом би требало да буду део руководства организација особа са инвалидитетом на равноправној основи са мушкарцима са инвалидитетом и да им се дају простор и моћ у кровним организацијама особа са инвалидитетом путем једнаке заступљености, женских одбора, програма за оснаживање итд. Државе потписнице би требало да обезбеде учешће жена са инвалидитетом, укључујући жене које су под било каквим обликом старатељства или живе у институцијама, као предуслов за састављање, имплементацију и мониторинг свих мера које утичу на њихов живот. Женама са инвалидитетом би требало омогућити учешће у процесима одлучивања које се баве питањима са искључивим или несразмерним утицајем на њих, као и на политике о женским правима и родној равноправности уопште, на пример, политике о сексуалном и репродуктивном здрављу и правима, и све облике родно заснованог насиља над женама.

74. Чланови 4 (3) и 33 (3) су фундаментални у остваривању права деце са инвалидитетом описаних у члану 7. Државе потписнице би требало да предузму кораке како би осигурале учешће и активну укљученост деце са инвалидитетом, путем њихових репрезентативних организација, у све аспекте планирања, имплементације, мониторинга и евалуације релевантног законодавства, политика, услуга и програма који утичу на њихове животе, на нивоу школе, заједнице, као и на локалном, националном и међународном нивоу. Циљ учешћа јесте оснаживање деце са инвалидитетом и препознавање носилаца дужности да су та деца носиоци права који могу да имају активну улогу у својим заједницама и друштву. Ово се одвија на разним нивоима, почев од признавања њиховог права да буду саслушана, па даље ка њиховом активном укључивању у остваривање сопствених права.[37]

75. Државе потписнице би требало да обезбеде деци са инвалидитетом подршку у њиховом одлучивању тако што ће их, између осталог, обучити и омогућити им коришћење свих начина комуникације потребних за лакше изражавање својих ставова, укључујући[38] информације прилагођене деци и адекватну подршку за самозаступање, а исто тако би требало да обезбеде одговарајућу обуку за све стручњаке који раде са или за такву децу.[39] Државе потписнице такође би требало да обезбеде одговарајућу помоћ, процедуре и подршку прилагођене инвалидитету и узрасту деце са инвалидитетом. Учешће њихових организација би требало посматрати као незаменљиво у консултацијама које се баве питањима која се на њих односе, а њиховим ставовима би требало поклонити дужну пажњу у складу са узрастом и зрелошћу.

[37] Дечији фонд Уједињених нација, „Концептуални оквир за мониторинг исхода учешћа адолесцената“ (март 2018). Доступно на www.unicef.org/adolescence/files/Conceptual_Framework_for_Measuring_Outcomes_of_Adolescent_Participation_March_2018.pdf

[38] Комитет за права детета, Општи коментар бр. 12, став 21.

[39] Ибид., став 34.

76. Члан 4 (3) је од посебног значаја за подизање свести (члан 8). Комитет подсећа насвоје препоруке државама потписницама да спроведу, уз учешће организација особа са инвалидитетом, систематске програме подизања свести, укључујући медијске кампање путем јавних радио станица и телевизијских програма, у циљу приказивања особа са инвалидитетом у свој њиховојразличитостикао носилаца права.[40] Кампање и програми обуке за подизање свести који су усмерени на све функционере у јавном сектору морају бити у складу са принципима Конвенције и утемељени на моделу инвалидитета заснованом на људским правима, како би се превазишли устаљени родни стереотипи и стереотипи о инвалидности.

77. Да би организације особа са инвалидитетом могле на одговарајући начин да учествују у процесима консултација и мониторинга Конвенције, неопходно је да имају оптималну приступачност (члан 9) процедурама, механизмима, информацијама и комуникацијама, објектима и зградама, укључујући разумноприлагођавање. Државе потписнице би требало да развију, усвоје и примене међународне стандарде приступачности и процес универзалног дизајна, на пример у области информационе и комуникацијске технологије[41] да би обезбедиле блиске консултације и активну укљученост организација особа са инвалидитетом.[42]

78. У ризичним и ванредним хуманитарним кризним ситуацијама (члан 11) важно је да државе потписнице и хуманитарни актери обезбеде активно учешће, координацију исмишене консултације са организацијама особа са инвалидитетом, укључујући и оне на свим нивоима које представљају жене, мушкарце и децу свих узраста са инвалидитетом. Ово захтева активно укључивање организација особа са инвалидитетом у развој, имплементацију и мониторинг законодавства и политика за ванредне ситуације, као и утврђивање приоритета за расподелу помоћи, у складу са чланом 4 (3). Државе потписнице би требало да заговарају оснивање организација интерно расељених особа или избеглица са инвалидитетом којима је омогућено да се боре за своја права у свакој ризичној ситуацији, укључујући и оружане сукобе.

79. Равноправностпризнавања пред законом (члан 12) гарантује свим особама са инвалидитетом право на остваривање пуне пословне способности и на равноправност приликом избора и контроле одлука које се односе на њих.

[40] CRPD/C/MDA/CO/1, став 19; CRPD/C/AZE/CO/1, став 21; и CRPD/C/TUN/CO/1, став 21.

[41] Општи коментар бр. 2 (2014) о доступности, ставови 5–7 и 30.

[42] Ибид., ставови 16, 25 и 48.

Равноправно признање пред законом је предуслов за директне и ефективне консултације и укљученост особа са инвалидитетом у развој и имплементацију законодавства и политика везано за Конвенцију. Комитет препоручује да неусклађеност са чланом 12 ни у каквим околностима не сме да спречи инклузивно спровођење чланова 4 (3) и 33 (3). Законе и политике би требало изменити и допунити тако да се уклони препрека за учешће на основу ускраћивања пословне способности.

80. Комитет се осврће на свој Општи коментар бр. 1 (2014) о равноправном признању пред законом, где каже како је пословна способност кључ за процену пуног и ефективног учешћа у друштву и процесима одлучивања, те да би требало да буде загарантована свим особама са инвалидитетом, укључујући особе са интелектуалним инвалидитетом, особе са аутизмом и особе са стварним или претпостављеним инвалидитетом, као и децу са инвалидитетом, путем њихових организација. Државе потписнице би требало да обезбеде могућност доношења одлука уз подршку како би се омогућило учешће у изради политика и консултацијама које поштују самосталност, вољу и преференције појединца.

81. Право особа са инвалидитетом на приступ правди (члан 13) подразумева да особе са инвалидитетом имају право да на равноправној основи са осталима учествују у правосудном систему као целини. То учешће има многобројне облике и односи се на особе са инвалидитетом у улози, на пример, тужитеља, жртава, оптужених, судија, поротника и адвоката, у оквиру демократског система који доприноси добром управљању.[43] Блиске консултације са особама са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација су кључ у свим процесима за доношење и/или измене закона, прописа, политика и програма који се баве учешћем тих особа у правосудном систему.

82. Да би спречиле све облике експлоатације, насиља и злостављања (члан 16), државе потписнице би требало да обезбеде да сви објекти и програми осмишљени да служе особама са инвалидитетом буду предмет ефикасног мониторинга независних тела. Комитет је приметио да се кршење права особа са инвалидитетом наставља у објектима који „служе“ особама са инвалидитетом, као што су психијатријске односно резиденцијалне институције. У складу са чланом 33 (3), то значи да, без обзира на то да ли се независно тело за мониторинг којем је додељен задатак према члану 16 (3), поклапа са оквиром за независни мониторинг из члана 33 (2), цивилно друштво, укључујући организације особа са инвалидитетом, би требало да буде активно укључено у мониторинг тих институција и услуга.

[43] Beasley против Аустралије(CRPD/C/15/D/11/2013), став 8.9; и Lockrey против Аустралије (CRPD/C/15/D/13/2013), став 8.9.

83. Осврћући се на Општи коментар Комитета бр. 5 (2017) о самосталном животу и укључености у заједницу, консултације и активна укљученост особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација су од кључног значаја за усвајање свих планова и стратегија, као и за накнадне информације и мониторинг приликом остваривања права на самосталан живот и укљученост у заједницу (члан 19). Активна укљученост и консултације на свим нивоима у процесу одлучивања би требало да обухвате све особе са инвалидитетом. Особе са инвалидитетом, укључујући оне које тренутно живе у институционалном окружењу, би требало да буду обухваћене приликом планирања, имплементације и мониторинга стратегија за деинституционализацију, као и у развој услуга подршке које се посебно односе на те особе.[44]

84. Приступ информацијама (члан 21) неопходан је за укључивање организација особа са инвалидитетом, као и за њихово пуно учешће и слободно изражавање мишљења у процесу мониторинга. Те организације би требало да добију информације у приступачним форматима, укључујући дигиталне формате и одговарајуће технологије за све облике инвалидитета, благовремено и без додатних трошкова. То обухвата употребу знаковних језика, лак и једноставан језик и Брајеву азбуку, аугментативну и алтернативну комуникацију, као и све остале приступачне начине, средства и формате комуникације по избору особа са инвалидитетом у званичној интеракцији. Све релевантне информације, укључујући оне које се односе на буџет, статистику и остале релевантне информације потребне за информисано мишљење, би требало да буду доступне благовремено, пре сваке консултације.

85. Да би се осигурало право на инклузивно образовање (члан 24), у складу са Општим коментаром Комитета бр. 4 (2016) о праву на инклузивно образовање, државе потписнице би требало да консултују и активно укључе особе са инвалидитетом, као и децу са инвалидитетом, путем њихових репрезентативних организација, у све аспекте планирања, имплементације, мониторинга и евалуације политика и законодавства о инклузивном образовању.[45] Инклузивно образовање је пресудно за учешће особа са инвалидитетом према члановима 4 (3) и 33 (3). Образовање омогућава људима да напредују и повећају вероватноћу учешћа у друштву, што је неопходно да се обезбеди имплементација и мониторинг Конвенције. Државе потписнице би требало да осигурају да државне и приватне образовне установе консултују особе са инвалидитетом и да се њиховим мишљењима поклати дужна пажња у оквиру образованог система.

[44] Општи коментар бр. 5 (2017) о самосталном животу и укључености у заједницу, став 71.

[45] Општи коментар бр. 4, став 7.

86. Усвајање свих политика у вези са правом особа са инвалидитетом на рад и запошљавање (члан 27) би требало спровести путем консултација и укључивања репрезентативних организација особа са инвалидитетом. Политике би требало да имају за циљ гарантовање приступа запошљавању; да промовишу рад на отвореним, инклузивним, недискриминаторним, приступачним конкурентним тржиштима рада и окружењима; да обезбеде једнаке могућности и родну равноправност и да обезбеде разумна прилагођавања и подршку свим особама са инвалидитетом.

87. Остваривање права на адекватан животни стандард и социјалну заштиту (члан 28) директно је повезан са чланом 4 (3). Учешће организација особа са инвалидитетом у јавним политикама је пресудно за гарантовање да ће се власти држава потписница позабавити конкретним ситуацијама искључивања, неравноправности и сиромаштва особа са инвалидитетом и њихових породица. Државе потписнице би требало да, пре свега, покушају да се повежу са организацијама особа са инвалидитетом и особама са инвалидитетом које су незапослене, које немају стални приход или не могу да раде због страха од губитка посебних права или надокнада, особа које живе у сеоским или удаљеним подручјима и особама из аутохтоних заједница, женама и старијим особама. Приликом предузимања и провере мера, стратегија, програма, политика и законодавства у вези са применом члана 28 и приликом процеса мониторинга истих, државе потписнице би требало блиско да консултују и активно укључе организације особа са инвалидитетом које представљају све особе са инвалидитетом како би обезбедиле укључивање питања инвалидности у општа документа и осигурала да ставовима и захтевима особа са инвалидитетом буде посвећена одговарајућа пажња.

88. Право особа са инвалидитетом на учешће у политичком и јавном животу (члан 29) је од огромног значаја за обезбеђивање равноправних могућности за особе са инвалидитетом како би у потпуности и ефективно учествовале и биле укључене у друштво. Право гласа и именовања на изборима је основна компонента права на учешће јер изабрани представници одлучују о политичкој агенди и кључни су за обезбеђивање имплементације и мониторинга Конвенције тако што заступају своја права и интересе.

89. Државе потписнице би требало да донесу прописе у блиској консултацији са организацијама особа са инвалидитетом како би особама са инвалидитетом којима је неопходна помоћ омогућиле да самостално гласају. Ово може да захтева посебна помагала за особе са инвалидитетом на гласачким местима (на дан избора и ако гласају унапред) на државним и локалним изборима и државним референдумима.

90. Особе које представљају све или неке од разних врста инвалидности би требало консултовати и укључити, путем њихових организација особа са инвалидитетом, у процес прикупљања података и информација (члан 31).

91. Државе потписнице би требало да успоставе обједињен систем прикупљања података како би прикупиле квалитетне, довољне, правовремене и поуздане податке, класификоване према полу, узрасту, етничком пореклу, руралном/урбаном пребивалишту, врсти инвалидитета и социо-економском статусу, у вези са свим особама са инвалидитетом и њиховом приступу правима из Конвенције. Оне би требало да успоставе систем како би омогућиле обликовање и спровођење политика ради имплементације Конвенције, кроз блиску сарадњу са организацијама особа са инвалидитетом и користећи податке Вашингтонске групе за статистику инвалидитета. Требало би употребити и додатне алатке за прикупљање података да би се добиле информације о схватањима и ставовима и обухватиле оне категорије које Вашингтонска група изоставља.

92. Одлучујући о међународној сарадњи и њеном спровођењу (члан 32), блиско партнерство, сарадња и укључивање особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација је пресудно за усвајање развојних политика у складу са Конвенцијом. Организације особа са инвалидитетом би требало консултовати и укључити на сваком нивоу развоја, имплементације и мониторинга планова, програма и пројеката о међународној сарадњи, укључујући Агенду 2030. и Оквир за смањење ризика од катастрофа из Сендаија у периоду 2015–2030.

93. Члан 34 (3) је важан за поштовање релевантних критеријума за чланство у Комитету. Од држава потписница се захтева да приликом номинације кандидата прописно узму у разматрање одредбу дату у члану 4 (3). Из тог разлога, државе потписнице би требало блиско да консултују и активно укључе организације особа са инвалидитетом пре него што именују кандидате за Комитет. Треба усвојити оквире и процедуре националног законодавства за транспарентне и партиципаторне процедуре које обухватају организације особа са инвалидитетом и разматрају резултате консултација, укључујући их у коначну номинацију.

V. Имплементација на националном нивоу

94. Комитет констатује да се државе потписнице суочавају са изазовима приликом остваривања права особа са инвалидитетом да буду консултоване и укључене у развој, имплементацију и мониторинг законодавства и политика за имплементацију Конвенције. Државе потписнице би требало да, између осталог, предузму следеће мере како би обезбедиле потпуну реализацију чланова 4 (3) и 33 (3):

- (a) да укину све законе, укључујући и оне који ускраћују пословну способност, који особама са инвалидитетом, без обзира на врсту инвалидитета, онемогућавају блиске консултације и активну укљученост, путем њихових репрезентативних организација;
- (b) да створе мотивишуће окружење за оснивање и функционисање организација особа са инвалидитетом тако што ће усвојити оквир политике повољан за њихово оснивање и одрживо функционисање. Ово подразумева гарантовање њихове независности и самосталности од државе, успостављање, имплементацију и приступ адекватним механизмима финансирања, укључујући државно финансирање и међународну сарадњу, као и пружање подршке, укључујући техничку помоћ, за оснаживање и изградњу капацитета;
- (c) да забране сваки вид застрашивања, узнемиравања или одмазде у односу на појединце и организације које се боре за своја права према Конвенцији на националном и међународном нивоу. Државе потписнице такође би требало да усвоје механизме за заштиту особа са инвалидитетом и њихових репрезентативних организација од застрашивања, узнемиравања или одмазде, и онда када оне сарађују са Комитетом или другим међународним телима и механизмима за људска права;
- (d) да подстакну оснивање кровних организација особа са инвалидитетом које координишу и заступају активности својих чланова, као и појединачних организација особа са разним врстама инвалидности како би се обезбедила њихова укљученост и пуно учешће у процесу мониторинга, укључујући и оне који су најслабије представљени. Ако нека држава потписница наиђе на препреке у укључивању сваке појединачне организације особа са инвалидитетом у процесима одлучивања, она може да укључи представнике тих организација у сталне или привремене раднегрупе итд., када се то не може урадити путем кровне организације или коалиције организација особа са инвалидитетом;
- (e) да усвоје законодавство и политике које признају право на учешће и укљученост организација особа са инвалидитетом и прописе који успостављају јасне процедуре за консултације на свим нивоима власти и одлучивања. Овај законодавни и политички оквир би требало да омогући обавезно одржавање јавних расправа пре доношења одлука и да обухвати одредбе које захтевају јасне временске оквире, приступачност консултација и обавезу пружања разумних прилагођавања и подршке. То се може постићи јасним референцама у законима и осталим прописима на учешће и избор представника из организација особа са инвалидитетом;
- (f) да успоставе сталне консултативне механизме са организацијама особа са инвалидитетом, укључујући округле столове, партиципативне дијалоге, јавне расправе, анкете и онлајн консултације, поштујући њихову различитост и аутономију, као што је предвиђено у ставовима 11, 12 и 50. То такође може да буде национално саветодавно тело, као што је представнички национални савет за питања инвалидности који представља организације особа са инвалидитетом;

(g) да гарантује и подржи учешће особа са инвалидитетом кроз организације тих особа, које ће одражавати разноврсност порекла, укључујући рођење и здравствени статус, узраст, расу, пол, језик, национално, етничко, аутохтоно или социјално порекло, сексуалну оријентацију и родни идентитет, интерсексуалне варијације, верска и политичка опредељења, мигрантски статус, категорије инвалидитета или неки други статус;

(h) да се повежу са организацијама особа са инвалидитетом које представљају жене и девојчице са инвалидитетом и да обезбеде њихово директно учешће у свим процесима јавног одлучивања у безбедном окружењу, нарочито у погледу израде политика о правима жена и родној равноправности, као и о родно заснованом насиљу над женама, укључујући сексуално насиље и злостављање;

(i) да консултују и активно укључе особе са инвалидитетом, као и децу и жене са инвалидитетом, путем њихових репрезентативних организација, у планирање, имплементацију, мониторинг и мерење процеса јавног одлучивања на свим нивоима, нарочито у питањима која се односе на њих, укључујући и ризичне и ванредне хуманитарне ситуације, дајући им прихватљиве и реалне временске оквире за изражавање својих мишљења и адекватно финансирање и подршку;

(j) да подстакну и подрже стварање, изградњу капацитета, финансирање и ефективно учешће организација особа са инвалидитетом или група особа са инвалидитетом, укључујући родитеље и породице особа са инвалидитетом у њиховој улози подршке, на свим нивоима одлучивања. Ово подразумева учешће у обликовању, реформи и имплементацији политика и програма на локалном, националном, регионалном (укључујући и организације регионалне интеграције) или међународном нивоу;

(k) да обезбеде праћење усклађености држава потписница са члановима 4 (3) и 33 (3) и да омогуће руковођење организацијама особа са инвалидитетом приликом праћењате усклађености;

(l) да развију и примене, уз учешће организација особа са инвалидитетом, ефикасне механизме имплементације са смисленим казнама и правним лековима за непоштовање обавеза држава потписница из чланова 4 (3) и 33 (3);

(m) да обезбеде пружање разумних прилагођавања и приступачност свих објеката, материјала, састанака, позива за пријављивање, процедура, информација и комуникација у вези са јавним одлучивањем, консултацијама и мониторингом свим особама са инвалидитетом, укључујући и особе које су изоловане у институцијама или психијатријским болницама и особе са аутизмом;

(n) да обезбеде помоћ прилагођену врсти инвалидитета и узрасту за учешће особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација, у процесима јавног одлучивања, консултација и мониторинга. Требало би развити стратегије којима ће се осигурати учешће деце са инвалидитетом у консултативним процесима за имплементацију Конвенције, које су инклузивне, прилагођене деци, транспарентне и поштују њихова права на слободу изражавања и слободу мишљења;

(g) да гарантује и подржи учешће особа са инвалидитетом кроз организације тих особа, које ће одражавати разноврсност порекла, укључујући рођење и здравствени статус, узраст, расу, пол, језик, национално, етничко, аутохтоно или социјално порекло, сексуалну оријентацију и родни идентитет, интерсексуалне варијације, верска и политичка опредељења, мигрантски статус, категорије инвалидитета или неки други статус;

(h) да се повежу са организацијама особа са инвалидитетом које представљају жене и девојчице са инвалидитетом и да обезбеде њихово директно учешће у свим процесима јавног одлучивања у безбедном окружењу, нарочито у погледу израде политика о правима жена и родној равноправности, као и о родно заснованом насиљу над женама, укључујући сексуално насиље и злостављање;

(i) да консултују и активно укључе особе са инвалидитетом, као и децу и жене са инвалидитетом, путем њихових репрезентативних организација, у планирање, имплементацију, мониторинг и мерење процеса јавног одлучивања на свим нивоима, нарочито у питањима која се односе на њих, укључујући и ризичне и ванредне хуманитарне ситуације, дајући им прихватљиве и реалне временске оквире за изражавање својих мишљења и адекватно финансирање и подршку;

(j) да подстакну и подрже стварање, изградњу капацитета, финансирање и ефективно учешће организација особа са инвалидитетом или група особа са инвалидитетом, укључујући родитеље и породице особа са инвалидитетом у њиховој улози подршке, на свим нивоима одлучивања. Ово подразумева учешће у обликовању, реформи и имплементацији политика и програма на локалном, националном, регионалном (укључујући и организације регионалне интеграције) или међународном нивоу;

(k) да обезбеде праћење усклађености држава потписница са члановима 4 (3) и 33 (3) и да омогуће руковођење организацијама особа са инвалидитетом приликом праћењате усклађености;

(l) да развију и примене, уз учешће организација особа са инвалидитетом, ефикасне механизме имплементације са смисленим казнама и правним лековима за непоштовање обавеза држава потписница из чланова 4 (3) и 33 (3);

(m) да обезбеде пружање разумних прилагођавања и приступачност свих објеката, материјала, састанака, позива за пријављивање, процедура, информација и комуникација у вези са јавним одлучивањем, консултацијама и мониторингом свим особама са инвалидитетом, укључујући и особе које су изоловане у институцијама или психијатријским болницама и особе са аутизмом;

(n) да обезбеде помоћ прилагођену врсти инвалидитета и узрасту за учешће особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација, у процесима јавног одлучивања, консултација и мониторинга. Требало би развити стратегије којима ће се осигурати учешће деце са инвалидитетом у консултативним процесима за имплементацију Конвенције, које су инклузивне, прилагођене деци, транспарентне и поштују њихова права на слободу изражавања и слободу мишљења;

(p) да обаве консултације и процедуре на отворен и транспарентан начин и у разумљивим форматима, у које ће бити укључене све организације особа са инвалидитетом;

(p) да обезбеде да организације особа са инвалидитетом могу да добију односно траже финансирање и остале ресурсе из националних и међународних извора, као што су физичка лица и компаније, организације цивилног друштва, државе потписнице и међународне организације, укључујући и ослобађање од пореза и приступ државној лутрији;

(q) да постојеће консултативне процедуре у законским областима које се не односе конкретно на инвалидитет учине приступачним да укључе особе са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација;

(r) да активно укључе и блиско консултују особе са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација о процесима јавног буџетирања, мониторингу Циљева одрживог развоја на националном нивоу, међународно одлучивање и међународну сарадњу са осталим државама потписницама, и да усвоје развојне политике које обухватају права и мишљења особа са инвалидитетом приликом имплементације и мониторинга Агенде 2030 на националном нивоу;

(s) да гарантују учешће, представљање и лак приступ особа са инвалидитетом контактним тачкама на свим нивоима владе и координационим механизмима, као и њихову сарадњу и представљање унутар оквира за независни мониторинг;

(t) да промовишу и обезбеде учешће и укљученост особа са инвалидитетом путем њихових репрезентативних организација у међународне механизме људских права на регионалном и глобалном нивоу;

(u) да у блиским консултацијама са организацијама особа са инвалидитетом дефинишу поуздане показатеље доброг учешћа, конкретне временске оквире и одговорности за имплементацију и мониторинг. То учешће се може мерити, на пример, објашњавајући степен њиховог учешћа у односу на предлоге амандмана за измене закона или извештавањем о броју представника тих организација који су учествовали у процесима доношења одлука.

